

הורות מתוקנת על פי חסידות וקבלה

מאת: הרב יצחק ערד¹

הורות מתוקנת על פי תורת חב"ד

מאז תחילת המחקר הפסיכולוגי, נושא ההורות, מאפייניה והשפעתה על הילד מעסיק חוקרים רבים. נושאים כמו מיטיבות הורית, התקשרות הורית, סמכות הורית, הענשה, תגמול הורי והשפעתם על מימדים כמו ביטחון עצמי, התמודדות, בריאות נפשית וצמיחה אצל הצאצאים נחקרו על מאפייניהם ומימדיהם השונים לאורך כל שלבי ההתפתחות של הילד. מחקרים רבים היוו בסיס לתיאוריות מרכזיות כמו תיאוריית ההתקשרות של בולבי (1970), תיאוריית יחסי האובייקט של מלאני קליין (1960), וויניקוט (1971), מאהלר (1990), התיאוריה האנליטית חברתית של אריקסון (1970), ועוד. בתיאוריות הנ"ל נתן למצוא טענות דומות הבאות לידי ביטוי באופנים שונים וביניהן: שאם המכילה, מעניקה ומספקת את צרכי ילדיה, תבנה בכך עבורם בסיס לחיים בריאים, וליכולת התמודדות עם מצבים שונים בחיים. בנוסף, היא תסייע להם לבנות דימוי עצמי חיובי, שיעניק להם תחושת ביטחון קיומי.

פרויד (1940) הוסיף מימדים המתייחסים לאב, לטענתו האב מעניק לילד את הבסיס לערכים המוסריים, ולהם חלק בלתי מבוטל בעיצוב ובביסוס אישיותו של הילד. במחקרים אחרים שעסקו בשאלות הקשורות ליחסים בין ההורים חזרו טענות המתייחסות לנזק בחיי הילדים הנגרם עקב חילוקי דעות לאורך זמן בין ההורים, או גירושין. לטענת לייבוויץ, הסכסוך התוך-משפחתי הוא גורם בעל משקל רב יותר לתחלואה נפשית מאשר הגירושין עצמם. גם לדעת ראטר (1994) "הגורם המשמעותי ביותר להפרעות לטווח ארוך אינו הפרידה עצמה, אלא הסכסוך המשפחתי הקשור לרוב עם הפרידה". והוא מוסיף: "כשילד נקלע לסכסוך בין הוריו, סיכויו להיחלץ ממנו במעט נזק תלוי בקשר הטוב שהוא מקיים עם אחד מהוריו, ואין זה משנה עם מי מהם"

הטענות שהוצגו עד כה ביחס לקשר הורה-ילד, מבוססות על מחקרים, תצפיות, שאלונים, ראיונות, וכלים נוספים, סייעו לחוקרים להגיע למסקנות האמורות. המשותף לכל המחקרים הוא, ההסתכלות מבחוץ (מן המציאות) פנימה (אל התיאוריה). הניסיון להעלות השערות על קיומן של מוטיבציות או מבנים פנימיים באישיות מבוסס ברובו על הסתכלות ותצפית בצד המעשי-חיצוניותו של האדם. נושא ההורות נידון בהרחבה ובהעמקה בספרי הקבלה והחסידות. כאמור, בעוד המדע והמחקר נעשה מתוך ראית המציאות וגזירת תיאוריות בעקבותיה, בתורת הקבלה והחסידות נמצא את נושא ההורות כחלק מתורה פנימית שמעוגנת במבנים הקבליים המתארים

---

¹ הרב יצחק ערד, ראש מכון דעת ותבונה – הכשרת מאמנים ומטפלים על-פי תורת הקבלה והחסידות, מרצה במרכז הורות ומשפחה במכללת בית רבקה, כפר חב"ד.

את מבנה העולמות הרוחניים, ובמקביל - את מבנה העולם הנפשי. תורת החסידות הינה הרחבה והפשטה של הקודים הקבליים, ותרגומם למרחב הנפשי- פסיכולוגי. במאמר הנוכחי מוסברים כמה היבטים במהותה של הורות מתוקנת על פי המתואר בתורת החסידות ומשמעותם לעיצוב אישיותו וחוסנו הנפשי של הילד. התבוננות במבנים האלה, והיכרות עם אותם קודים קבליים וחסידיים נותנים את הכלים להביט על המערכת ההורית ולהכיר את תכונותיה והשפעותיה במציאות.

ההורות ומיקומה במבנה הספירות

הפסוק בספר בראשית "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ"² מלמד שסוד ההתגלות האלוקית בעולמות הרוחניים והגשמיים הוא בסוד של "אדם". הרי האדם נברא בצלם כביכול של אלוקים. עניין זה מוסבר בהרחבה בספרי הקבלה שסוד ההתגלות האלוקית המכונה "עשר הספירות" הוא מבנה רוחני שמקביל לגוף ולנפש האדם. הפסוק באיוב "מבשרי אחזה אלוה"³ מלמד שמהתבוננות בגוף ונפש האדם אפשר ללמוד על סוד ההנהגה האלוקית, סוד עשר הספירות.

הספירות מתחלקות לחלוקה עיקרית של ראש וגוף. לראש שני מימדים גלויים המכונים ספירת החכמה וספירת הבינה ועוד מימד נעלם המכונה ספירת הכתר השוכן מעל הראש. החלק השני- הגוף, מבטא את שבע הספירות הנוספות – חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד-יסוד ומלכות המכונות **שבע המידות**.

	כתר	
בינה		חכמה
גבורה		חסד
	תפארת	
הוד		נצח
	יסוד	
	מלכות	

אין המקום במאמר זה להסביר מהות כל ספירה וספירה. לענייננו, מובא בספרי הקבלה (כתבי האריז"ל, ליקוטי הש"ס ליבמות) שהמבנה המשפחתי גם הוא מקביל למבנה של עשר הספירות. במבנה זה ההורים מקבילים לראש- החכמה והבינה, ואילו הילדים מקבילים למידות. מתפיסה זו עולה שהתבוננות במהותם ומקומם של החכמה והבינה, יחסם זה לזה והשפעתם על המידות ילמד אותנו על מקומם של ההורים והשפעתם על ילדיהם. דימוי זה, שההורים הם 'ראש' המשפחה, הוא דימוי מנחה המורה שכשם שהראש מנהל ומנחה את הגוף כך תפקידם של ההורים להנחות ולנהל את ילדיהם. במבנה הספירות, הילדים מקבילים למידות. המידות, המכונות בקבלה ובחסידות גם "תולדות" מבטאות את המקום הרגשי המושפע בצורה ישירה מהמסרים שהוא מקבל מהחכמה והבינה (אבא ואמא). כשההורים מנהלים מול הילדים דו שיח ילדתי "הוא עשה

² בראשית, א, 27

³ איוב, יט, 26

לי, אני יעשה לוי" או " הילד פגע בי... וכו', הם מאבדים את המקום ההורי הנכון, את בחינת ה'ראש' מול הילדים.

"אודם" ו"לובן" והשפעתם על חווית האני של הילד

חכמים השתמשו בגמרא בלשון המבטאת את ההשפעה הפיזיולוגית הבלתי זהה של ההורים על הילדים:

תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם: הקב"ה ואביו ואמו.

אביו מזריע הלובן, שממנו: עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולובן שבעין.

אמו מזרעת אודם, שממנו: עור ובשר ושערות ושחור שבעין,

והקב"ה נותן בו רוח ונשמה

(תלמוד בבלי, נידה ל"א, ע"א)

ממאמר זה עולה שכל הקשור עם הלובן בגוף נמשך מהאב, ומה שקשור עם האודם נימשך מהאם. יש כאן שילוב של מה שניתן על ידי כל אחד מההורים: לובן עם אודם. זהו כמובן, דימוי גשמי אך בעל משמעות נפשית. כאמור, החכמה מכונה "אבא" והבינה מכונה "אמא". האבא דומה לחכמה בכך שהוא נותן בתהליך הולדתו של הילד את טיפת הזרע (לובן) ואילו האם דומה לבינה כיוון שברחמה מתפתחים כל פרטי הוולד (אודם). החכמה במהותה היא כמו נקודה, והיא מכונה "נקודת החכמה" - הכלל השכלי. הבינה היא הכוח להתבונן, לפרט, ולהרחיב את נקודת החכמה, באופן קרוב יותר למציאות. היא יורדת לפרטים של המציאות ומתייחסת אליהם. על פי סדר הספירות, החכמה נבדלת ורחוקה מהמידות, לעומת הבינה שבאה במגע עם המידות שקרובות אליה.

גם בסוג ההשפעה הנפשית של ההורים על ילדיהם מקבילות התכונות הנפשיות של חכמה ובינה לאבא ואמא. לחכמה ולבינה שהם "אבא" ו"אמא" סוגים שונים של השפעה על המידות-ה"תולדות". הלובן אותו מקבל הבן מהאב הוא המקום החזק והיציב כמו עצמות, ציפורניים, גידים וכו' בנפש זה המקום של העצמיות הבלתי תלויה - "אני עצמי" - מקום שמאמין בעצמו מעבר ליחס הסביבתי. לעומתו האודם, אותו מקבל הבן מהאם, הוא הבשר הרך והגמיש המבטא בנפש את היכולת להתאים את עצמו לסביבתו - "אני סביבתי".

וביתר פירוט, האבא בדומה לחכמה שהיא עצמית וניבדלת⁴, שיש בה מן התכונות של הנוקשות והיציבות שבלובן העצמות, מעניק לילד מסר יציב ועקרונות מנחים "אביו מלמדו תורה" ובכך משריש בילד זהות עצמית בעלת תוקף וזקיפות פנימית. מתן זה מאפשר לילד להיות מחובר לעצמו, לבטא בעולם את העצמיות שלו, להציב יעדים שמבטאים אותו ולדבוק בהם, להתגבר על מחסומים שהסביבה מציבה "לא יבוש מפני המלעיגים"⁵, להיות בתודעה ותחושה שזכותי להיות מי שאני, מקום שמאמין בעצמו, בעל "חוט שידרה".

לעומת המקום המרוחק (לפי ערך) של האב, האם היא קרובה יותר לילד - היא נושאת אותו

⁴ החכמה היא הספירה הראשונה בתודעה הגלויה ומשמשת כמוצא המחבר בין הכתר-העל מודע לבין הכוחות הגלויים. לכן היא "מרחפת" ונבדלת מעל המציאות ומקבלת בהירות ותוקף מהשלמות העצמית שבכתר. ראה בהרחבה, ליקוטי שיחות חלק ד', פרשת בלק.

⁵ שולחן ערוך, אורח חיים, הלכה א

ברחמה, הוא בשר מבשרה, היא מניקה אותו וקרובה אליו פיזית, רגשית ומעשית, בדומה לבינה שהיא קרובה יותר אל מידות ומתייחסת אליהן. תכונת הקרבה והחום של האם כלפי הילדים, תפתח בילדים את החלק הרך והגמיש יותר, כמו בחלק הפיזי, העור והבשר בגוף. מקום בריא שקשור לסביבה, שמתייחס לסביבה, שזקוק לסביבה ויודע להסתדר איתה. היא תפתח בילדים תחושה שהם זקוקים לקרבה, ליחס ולחום שסביבה יכולה להעניק וממילא יכולת לתת ולהעניק לסביבה, להיות גמישים ורכים מול הסביבה.

כמו שגוף בריא ושלם זקוק הן לעצמות והן לבשר, ונפש בריאה זקוקה לתוקף ולגמישות, כך ילד זקוק להשפעת שני הוריו. כמובן לכל אחד מההורים יש עצמות ובשר, חוט שידרה ורכות, יכולת להתעלות מעל הסביבה ויכולת להתחבר לסביבה, מימד של "אני עצמי" ומימד של "אני סביבתי". השייכות של הילד ללחמה – לאבא ושל האודם לבינה – לאמא, היא באופן יחסי. יתכנו מצבים בהם האב הוא טיפוס רך והאם היא טיפוס מרוחק ונוקשה אשר להם משמעות פסיכולוגית בבניית התודעה העצמית של הילד אך אין כאן המקום להאריך בכך.

מאור פנים ושמחה והשפעתם על חווית האני של הילד

ביטוי נוסף של חכמה ובינה הוא מאור פנים ושמחה. חכמים אומרים "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"⁶ וכן "הוי מקבל את כל האדם בשמחה"⁷. מאור פנים ושמחה ביחס ההורים כלפי ילדיהם, היא כמו אמירה ללא מילים, שיוצרת סוג של תמונה בעיני הילדים. הילדים קולטים בחוש את התמונה והיא נחקקת בהם. השמחה ומאור הפנים מצד ההורים פועלת על הילדים חוויה מאוד עוצמתית בעלת השפעה משמעותית על תפיסת הילדים את עצמם.

מאור פנים הוא ביטוי של חכמה, כפי שכתב "חכמת אדם תאיר פניו"⁸. בכתבי הקבלה והחסידות מבואר שהמקום של החכמה הוא מקום של אור, מנוחה ועונג. מקום החכמה הוא מקום ההברקה. ההברקה היא גילוי של אור שממלא את האדם ויוצר תחושה של שלמות שנגרמת בגילוי האור. מנוחה ועונג הם ביטוי של השלמות הפנימית. בניגוד לאדם שמרגיש חסר ושואף להתמלא מהחוץ. השמחה היא מתכונותיה של הבינה כפי שכתוב "אם הבנים שמחה"⁹. בכתבי הקבלה והחסידות מבואר שהשמחה היא תחושה של התמלאות שנוצרת כאשר יש השלמה של חוסר. זהו סוג של התרגשות שבאה מהשלמה או התחדשות.

כאשר האבא, שמבטא את תכונת החכמה, מקבל את הילד בפנים מאירות משדר מסר ש"טוב לי שהגעתי", "הנה, אני פה בשבילך", "אני פנוי בשבילך", "אני מביא את עצמי אליך". המצב הזה מניב אצל הילד חוויה של בטחון עצמי, יציבות, קיום ועצמיות. עצם הנוכחות והפניות של ההורה מתפרשים אצל הילד שכמו שיש לו מקום וחשיבות בעולמו של האבא, כך יש לו מקום וחשיבות בעולם. להראות נוכחות מול הילדים זה להיות בשלווה איתם, כאילו עכשיו אין שום דבר בעולם.

⁶ פרקי אבות, ג', יב

⁷ פרקי אבות, ד', טו

⁸ קהלת, ח, 1

⁹ תהילים קיג, 9

חוץ משאני פה נוכח. רגעי הנוכחות הללו של ההורה לילד הם מאוד מהותיים ונותנים לילד את הביטחון מעצם מקומו בעולם. בחוויה של הילד- אם אני קיים בתודעת ההורה (האב), משמע אני קיים. לחץ וטרדה הם המקום ההפוך למאור פנים. לקבל את הילד בטרדה ובלחץ זו אמירה סמויה ש"אני לא פה בשבילך", "אני לא פנוי אליך", "אני לא נוכח בשבילך". המסר הסמוי הזה יוצר בחוויה של הילד תחושה ש"ההורים שלי עסוקים וטרודים, אין לי הורה (נוכח וגלוי)". מצב

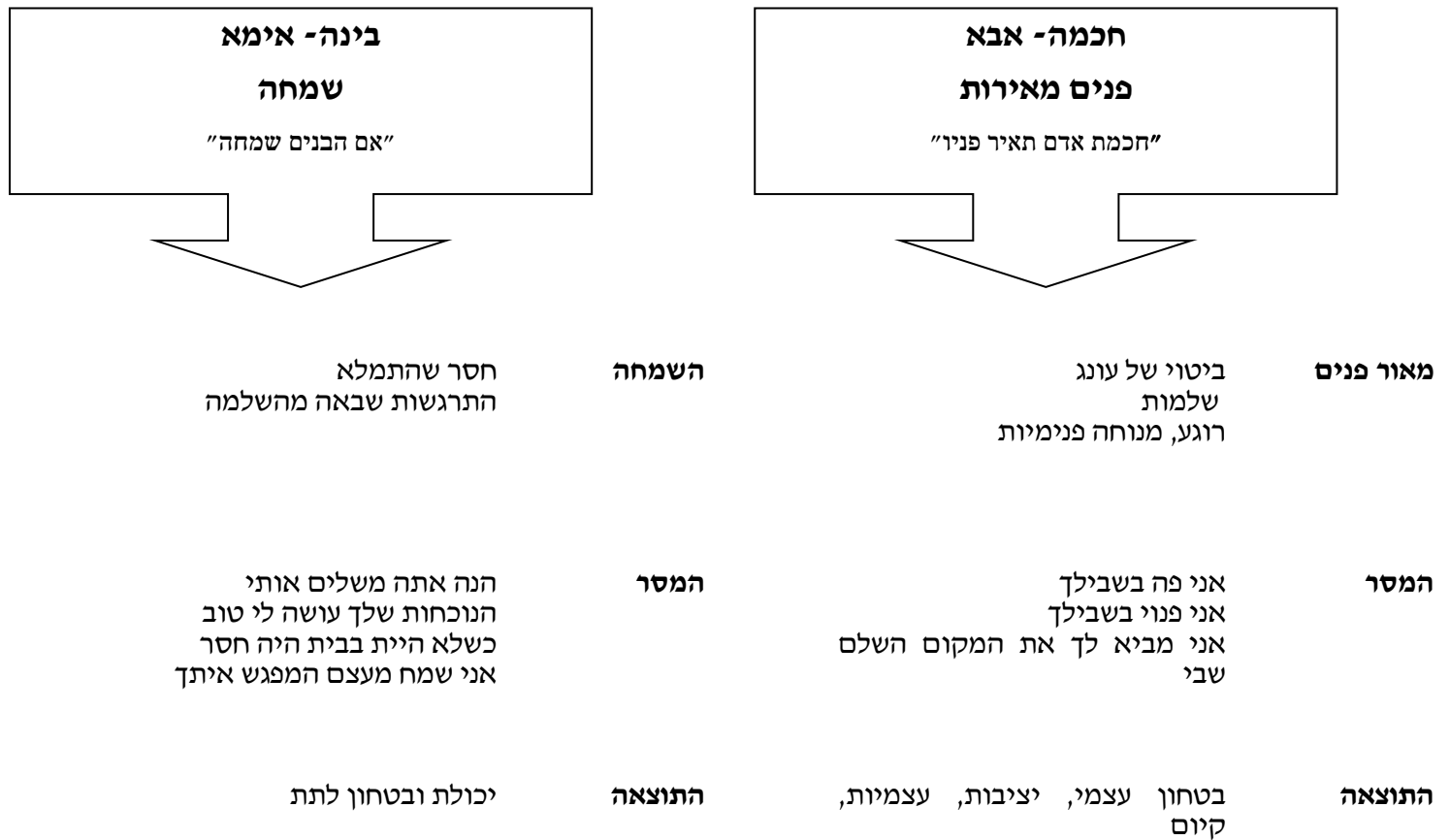
זה יצור בילד חוסר בטחון עצמי ותחושת חוסר מקום. בחוויה של הילד, אם אין לי מקום בחיי ההורה, אין לי מקום משמעותי בעולם.

בעוד שהמסר בהארת הפנים הוא "אני נוכח בשבילך", השמחה נותנת את התחושה שאתה מוסיף לי, משלים אותי. כשהאם מקבלת את ילדיה מתוך שמחה עובר המסר הבלתי מילולי: "הנה, אתה ממלא אותי, הנוכחות שלך עושה לי טוב, כשאינך בבית אתה חסר לי, אני שמחה מעצם המפגש איתך". יחס של שמחה, בונה בילד מקום נפשי של יכולת ובטחון לתת. בחוויה של הילד "הנוכחות שלי נותנת לאמא שלי שמחה", חוויה זו בונה בילד את התחושה שאכן יש לו מה לתת. כשהאם נמצאת במצב של דיכאון, או שפניה נפולות כי קשה לה מסיבות אישיות או אחרות, יכול להיות שהיא תתפקד מול הילד, לא תפגע בו או תשלול אותו, אך התמונה של היפך השמחה מצד ההורה נחוות ונחקקת אצל הילד באופן כזה שמשפיע על תפיסתו את עצמו- שאין לו מה לתת לעולם, שאין לו ערך, ושהנוכחות שלו אינה בעלת השפעה.

מצב של היעדר שמחה ומאור פנים מניב תוצאות נפשיות שליליות. כאשר הורה כל הזמן טרוד ולחוץ הילד חווה שתמיד יש משהו יותר חשוב ממנו. כשהורה מצוי בסבר פנים של טרדה המסר לילד הוא שאינו חשוב להוריו ולכן אינו חשוב. הילד עלול להגיע לחוויה פנימית של "יתמות" על אף שבמציאות יש לו הורים. בחוויה של הילד; נוצרת אמירה פנימית כאילו שאין לו הורה. כיוון שילד מקבל בטחון פנימי מהנוכחות של ההורה, יחס של טרדה גורם לחוסר בטחון וחוסר מקום בתפיסת הילד את עצמו. ישנו מצב שונה, בו ההורה (אמא) לאו דווקא טרודה, אבל אין לה שמחה לקראת הילד. היא אינה מוצאת עניין בהשלמה שהיא מקבלת מהילד. הפנים אומרות – למה באת?... תסתדר בעניינים שלך... אני לא שמחה בעצם הנוכחות שלך... תן לי להיות בשלי... יתכן מצב שהילד בא לספר מה עובר עליו, אבל ההורים לא שמחים לשמוע, לא שמחים שהוא מביא משהו מעצמו אליהם. כאן התחושה היא שאין לי מה לתת, שהנוכחות שלי לא מוסיפה שמחה לאף אחד. אפשר לסכם ולומר כי כשהורה מאיר פנים ונוכח מול הילד, הילד מקבל את התחושה שיש בטחון במקומו בעולם. וכשהורה שמח לקרת הילד, הילד מקבל ביטחון שיש לו מה לתת.

כמוכן שחיי היום יום מלאים בטרדות ולא פעם המציאות סביבנו קשה ולא משמחת. האתגר ההורי הוא לדעת לעשות הפרדה בין המצב של הקושי והטירדה לבין היחס שהם צריכים לתת לילד כדי לבנות לו חווית אני מתוקנת בעלת חוסן פנימי ובטחון עצמי. בחוויה של ההורה, גם כשקשה לי בגלל סיבה זו או אחרת, הנוכחות שלך עושה לי טוב, תורמת לי, משלימה אותי ולכן אני שמח שבאת. כששמחים לקראת ילד, כאילו אומרים לו ללא מילים שאנחנו בשבילך למרות הטרדות ולנוכחות שלך יש ערך בעולמנו. באופן יחסי-האימא יותר שמחה לקראת הילדים ויותר שמחה מעצם הנוכחות שלהם. והאבא שעל פי רוב טרוד יותר בענייני העולם שמחוץ לבית, צריך להתפנות מהטרדות ולהיות נוכח מול הילדים. רגעי הנוכחות שלו [אפילו רגעים מועטים בו הוא שליו מול הילדים] הם מאד מהותיים ונותנים לילדים את הביטחון מעצם מקומם בעולם.

תרשים מס' 1 - סיכום: פנים מאירות ושמחה והשפעתם

פנים עצובות
ביטוי של עצבות, דיכאון

פנים טרודות
ביטוי של טרדה פנימית

המסר בשלילה
למה באת?
אתה מטריד אותי.
תן לי להיות בשלי.
אתה לא מוסיף לי בנוכחות שלך.

המסר בשלילה
אין לי פנאי לקבל אותך
אין לי פניות לקבל אותך
אני לא נוכח בשבילך

החוויה
אני לא מעניין אף אחד.
אני לא מוסיף שום דבר לאף אחד.
אין לי מה לתת

החוויה
אין לי הורה (נוכח בגלוי), ההורים
שלי עסוקים וטרודים

התוצאה השלילית
חוסר יכולת לתת.

התוצאה השלילית
חוסר בטחון עצמי וחוסר מקום

האחדות ההורית כמעצבת את זהות הילד – היבטים באחדות ההורית

אחד הצרכים העיקריים לבניית ולעיצוב עולמו הפנימי של הילד הוא האחדות ההורית. בספר הזהר מובא שהחכמה והבינה המקבילים בתא המשפחתי לאבא ואמא הם "תרי רעין דלא מיתפרשין לעלמין"¹¹ בתרגום חופשי: החכמה והבינה הם שני רעים שאינם נפרדים לעולמים. מאמר זה מבטא את אחד היסודות של התפיסה ההורית המתוקנת על פי תורת הקבלה והחסידות שבין ההורים קיים קשר חברות יציב ונצחי. האריז"ל מצטט ומסביר¹² מאמר נוסף מהזהר על יחסי החכמה והבינה אשר מעמיק ומרחיב את מימדי האחדות בקשר בין ההורים. "אבא ואמא כחדא נפקין, כחדא שרין ולא מיתפרדין דא מדא". התרגום: אבא ואמא יוצאים כאחד, שורים כאחד, ואינם נפרדים זה מזה. מאמר זה מבטא שלשה תת-היבטים של אותו רעיון אחדותי-חברי שיש בין שני ההורים והשפעתם על מבנה אישיותו של הילד. במהות ההורית אלו שלוש תכונות שמאפיינות את הקשר בין אבא ואמא ונחוות בצורה משמעותית על ידי הילדים.

"כחדא נפקין"- שוויון

ההיבט הראשון באחדות ההורית הוא "כחדא נפקין"- יוצאים כאחד. הילד נולד למציאות שיש בה אבא ואמא, הם מופיעים ביחד בעולמו של הילד. האריז"ל מסביר שהביטוי "כחדא נפקין" מבטא את השוויון שבין החכמה והבינה-אבא ואמא. הם יוצאים כאחד ואין אחד קודם לשני. הם נמשכים מהשורש שלהם ביחד כמו שני תאומים שנולדים כאחד. מנקודת מבטו של הילד גם אם יש הבדלי ערך אמיתיים או מדומים בין ההורים הוא צריך לחוות אותם כשווים. הוא זקוק לחוויה שההורים שווים במעמדם. בניית התודעה של ההורים כשווים בעיני הילד, מתאפשרת

¹¹ זוהר, ח"ג, א, ד.

¹² שער הכללים, פרק ב

כאשר ההורים נוהגים בכבוד והערכה אמיתית אחד לשני, מרגישים שוויון אחד מול השני, אף אחד מההורים אינו חפץ לשנות את בן זוגו או מרגיש חוסר השלמה עם אישיותו ותכונותיו. הם מקבלים אחד את השני קבלה מושלמת, ללא מקום מתנשא. הפוך משוויון וקבלה מושלמת אחד את השני זה המקום של ביקורתיות והשפלה. אילו, על דרך משל, החכמה והבינה היו רוצים להשפיל אחד את השני, החכמה הייתה אומרת לבינה "אין לך מבט מלמעלה, את כל הזמן אומרת מציאות מציאות...מה קורה בשטח...שום חזון, שום גילוי של אור...כמה את מגושמת". ואילו הבינה הייתה אומרת לחכמה "כמה את מרחפת... כמה את לא מציאותית..." אבל מנקודת מבט של שוויון, כבוד והערכה, הם מביטים אחד על השני כשווים וחווים את ההבדלים כביטוי לייחודיות ולהשלמה ולא כחיסרון. החכמה משלימה את הבינה והבינה משלימה את החכמה ורק השילוב בין שתיהן יחד יוצר שכל שלם. כל המגבלות הופכות למעלות ולחלק מהשלמות. אבא ואמא שונים בתכונות הגלויות שלהם אבל במהותם הם שווים וההבדלים הם סוג ייחודיות שמשלימה את האני השלם ששניהם ביחד מבטאים כהורים. הילד חווה אותם כמציאות אחת-הורים. למרות שיש אבא ואמא ולכל אחד מהם גוף משלו, תכונות אופי משלו, תפקידים משלו, יש משהו עמוק בקשר בניהם שמשדר לילד שוויון.

התכונה הזו, "כחדא נפקין", הבאה לידי ביטוי בכבוד וקבלה הדדית של ההורים אחד את השני נותנת לילד בתודעה את הבסיס שהוא מקבל את עצמו, כיוון שאפשרות הקבלה העצמית קיימת בעולמו. מצב שבו אחד ההורים מוערך בעיניו והשני פחות מוערך עקב יחסי חוסר השוויון וההערכה בניהם, יפגום ביכולת של הילד לקבל את ההורה הפחות מוערך, וממילא מונעת את היכולת להתחבר לזהות שההורה ה"נחות" מבטא ומעניק לילד. עובדה זו תקשה על הילד לקבל את עצמו.

כידוע, התחלה של כל בריאות נפשית היא קבלת האדם את עצמו על מעלותיו ומגבלותיו. חסרון או קושי בקבלה של ההורים אחד את השני מערערת בילד את המקום השלם של הקבלה העצמית. אבא ואמא נחווים בעיני הילד כמציאות אחת וחוסר קבלה שלהם זה את זה שנובעת מחוסר הערכה ומהרגשת עליונות או נחיתות אחד מול השני, יוצרת בתודעה של הילד סדקים בקבלה העצמית השלמה של עצמו. כיוון שהוא רואה שחלק בשלם הנקרא 'הורים' לא מקבל חלק אחר באותו שלם, עלול הדבר לסדוק גם את מציאות האני השלם של הילד. "אני לא מקבל את עצמי, או תכונות מסוימות שיש בי".

"כחדא שרין"- נתינה בעונג

ההיבט השני במאמר הזהר הינו "כחדא שרין" - שורים כאחד. האריז"ל מסביר את המשמעות של הביטוי שורין כאחד, שההורים מתייחסים אחד לשני באופן המכונה בלשון הקבלה "פנים בפנים". יחס של "פנים" בניגוד ליחס של "אחור" מבטא נתינה מתוך תענוג ורצון טוב בניגוד לנתינה מתוך כפיה והכרח, שאין שם תענוג לתת. יחסי הגומלין בין ההורים מתוארים כקשר שבו כל אחד נותן לשני בכיף ובעונג. אבא שמח לתת לאמא ואמא שמחה לתת לאבא, כל אחד מההורים משלים את צרכי בן זוגו ממקום של כיף ותענוג. הפוך מנתינה בכיף ובעונג היא נתינה כפויה. משפטים כמו "תראה כמה אני מתאמץ בשבילך, כמה קשה לי ואני עושה בשבילך, לא מגיע לך ובכל זאת..." עצם היחס שאנחנו מנופפים את דגל המאמץ למען, שהנתינה אינה בכיף הוא יחס בבחינת "אחור באחור", הפוך מ"פנים בפנים", שאינו מתאים ליחסים תקינים בין אבא לאמא. בנתינה של תענוג

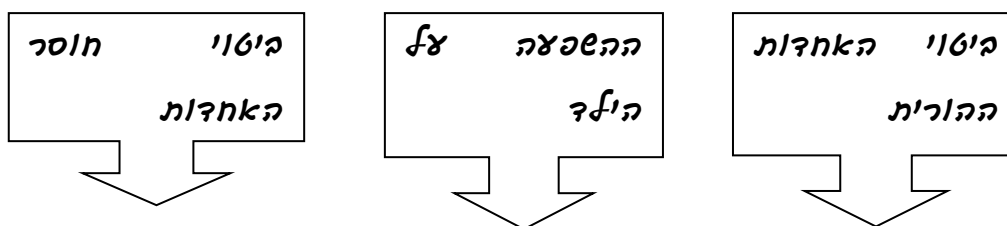

המסר הוא שגם כשמתאמצים למען השני המאמץ לא נחשב. כמו המשל של האדם שסוחב שק הלומים ואינו חש בכובד שלהם. השדר הוא "אני עושה בכיף ולא מרגיש שום מאמץ". המצב בו ההורים מעניקים אחד לשני ומשלימים את החסר זה לזה, מעניק לילד את הביטחון שהחסר שלו יתמלא. בעולמו הוא רואה התמלאות הדדית בקשר ההורי דבר שמעניק לו את האמונה הבסיסית שחסרים מתמלאים. התנהלות זו של ההורים יוצרת בילד בטחון בסביבה, בטחון שחסריו יתמלאו על ידי החוץ. ילד שחווה קושי או חסר בהענקה של ההורים זה לזה, דהיינו שראה נתינה מתוך הכרח, אי רצון טוב, תלונות על הצורך לתת. מאבק כדי לקבל את מה שצריך, מפרש בצורה בלתי מודעת שחסרים בסיסיים במציאות לאו דווקא מתמלאים. וממילא גם אין לו בטחון שהחסרים האישיים שלו יתמלאו.

"ולא מתפרדין" - מסר אחיד

ההיבט השלישי במאמר הזהר הינו "לא מתפרדין" - לא נפרדים, ההורים אינם משדרים פירוד. המשמעות של פירוד היא קודם כל פירוד כפשוטו, שהם מחליטים להיפרד או מתנהגים אחד אל השני כשני זרים. דבר שקורע את הילד בין הוריו ומערער את היציבות בעולמו. משמעות עדינה יותר לפירוד היא שהם מביעים קולות סותרים, מעבירים מסר סותר. המסר שיוצא מכל אחד מהם סותר את המסר שבא מהשני, למשל תופעה שהורה אחד אוסר והשני מתיר וכו'. החוויה שילד חווה את הוריו מאוחדים, נובעת מכך שהם משדרים מסר אחיד, יוצאים בקול אחד, הם תמימי דעים. אבא לא סותר את דבריה של אמא ואמא לא סותרת את דבריו של אבא. דבר זה בונה בילד חוויה יציבה ושלמה יותר של עצמו ושל גבולותיו, הוא יודע ש "כן" זה "כן" ו"לא" זה "לא" ולכן גבול הוא גבול. אבל כאשר המסר של אחד ההורים מתערער על ידי ההורה השני, כח ההגבלה העצמית מתערער ומאבד את המוחלטות שלו בעולמו של הילד. היציבות שהוא חווה בקשר ההורי מלמדת אותו על קיום של יציבות וחוסר תנודתיות בעולם בכלל ובעולמו בפרט. הוא מכיר מציאות של גבולות, יודע להציב אותם לעצמו ולעמוד מאחריהם בצורה יציבה. האחדות ההורית על תכונותיה המגוונות בונה בילד חוסן נפשי בכמה היבטים כפי שפורט לעיל, ואילו העדר התכונות הללו בקשר ההורי עלולה לסדוק את מבנה האישי השלם והמאוזן. התבוננות זו מציבה להורים אתגר לפתוח זוגיות מתוך מקום של חברות, שוויון, נתינה מתוך שמחה ותענוג הדדי ללא מחלוקות. בכך ההורים מעניקים לילדיהם את המקום החיוני והנצרך. אהבת הורים לילדים הינה אהבה טבעית ועצמית. הורה מוכן לעשות למען ילדיו הרבה מאד. אחד הדברים העיקריים שניתן להעניק להם זה יצירת אווירה של חיים זוגיים שלמים וטובים. האמירה ש"נחיה ביחד למען הילדים" משמעה שנדאג שהקשר בינינו יהיה באמת חברי ואוהב. זוהי הנתינה האמיתית לילדים שתאפשר להם בריאות, חוסן נפשי והתפתחות טובה.

תרשים מס' 2- האחדות ההורית והשפעותיה ותיקונה בתודעה המתקנת

הילד אינו מקבל את עצמו

הילד מקבל את עצמו

כחדא נפקין

אבא ואמא מופיעים ביחד במציאות. מקבלים אחד את השני קבלה מושלמת.

אין לילד בטחון שחסריו יתמלאו

יש לילד בטחון שהחוסר יתמלא

כחדא שריין

נמצאים ביחד- פנים בפנים. נותנים בכיף ובעונג אחד לשני.

קושי בהצבת גבולות

מקבל גבולות עצמיים

ולא מיתפרדיין

תמיד ביחד – משדרים יציבות. יוצאים בקול אחד – תמימות דעים.

למרות הנאמר לעיל, כי ילדים בתודעתם זקוקים לראות את הוריהם ביחד, ישנם כמוזן מציאויות בהם הדבר אינו מתאפשר. במצבים מסוג זה, שמירה על כבוד בן הזוג, זהירות משלילתו או השפלתו, והימנעות מפיתוח שנאה ועוינות גלויה (בהתאם לנסיבות), עשויה להקל ולשמור על איזון מסוים בתפיסת הילד את עצמו ואת המציאות בכלל.

לסיכום

במאמר זה נבחנו היבטים בהורות מתוקנת והשפעתם לאישיותו וחוסנו הנפשי של הילד. תוכן המאמר נילקח מסדרת שעורים שבהמשכם נידון התהליך המתקן במקרים בהם ילדים חוו הורות פוגענית ולא זכו להשראה של אחדות הורית כפי שהוסבר במאמר זה. העיקרון המנחה בתהליך התיקון הוא שחיבור למימד השלם, למימד של הכתר בנפש, יגלה באדם את הכוחות והחוסן הנפשי שהיו חבויים ולא הצליחו להתגלות עקב ההשראה ההורית הבעייתית. החיבור למימד השלם יחבר גם למקום השלם של ההורים אשר במהותם הפנימית ההורים מחוברים ורוצים את טובת ילדיהם גם כאשר בפועל בגלל סיבות שונות הם לא זכו לגלות מימד זה ואף התנהגו בגלוי באופן שסותר את המהות ההורית הטובה שהייתה חבויה בהם.

מקורות

Bowlby, j (1969). Attachment and loss. Volume I Attachment. London: Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis: New York: Basic Books. Penguin Books, 1971.

Klein, m. (1959) "Our adults world and its roots in infancy", in the writing of Melanie Klein, vd.3, Envy and Gratitude and other works, London: Hogarth Press, 63-247.

Winnicott, D.W (1971) Therapeutic Consultation in child Psychiatry. London: Hogarth Press and Institute of Psycho-Analysis.

Rutter M, Taylor E, Herson L. Child and Adolescent Psychiatry: Modern Approaches. Third edition. Blackwell Scientific Publication. Oxford, 1994.

פרויד, ז. (1998) פשר החלומות, הוצאת יבנה.

מקורות תורניים

האדמו"ר הזקן, ליקוטי תורה, פרשת ניצבים

האריז"ל, ליקוטי הש"ס ליבמות.

האריז"ל, שער הכללים פרק ב'

זוהר

ליקוטי שיחות, רבי מנחם מענדל שניאורסון מליובאוויטש, חלק ד' מתורגם. פרשת בלק.

משנה, מסכת אבות

שולחן ערוך אורח חיים.

שיעורי הרב יצחק ערד, "אימון מקים" תשע"א 17-22

תלמוד בבלי, "מסכת נידה"

תנ"ך.

תנא, רבי שניאור זלמן מליאדי, הוצאה ראשונה: התקני"ז (1796).